

LUTHER A NÁBOŽENSKÁ INTOLERANCIA

„Bol by to naozaj bezbožný človek, ktorý by kvôli učiteľovmu pochybeniu odmietol jeho učenie“, napísal o Lutherovi teológ Reformácie, Filip Melanchton. Túto vetu potrebuje každý, kto sa chce od Luthera učiť zásadám kresťanskej viery.

Historický záznam je vždy selekciou udalostí a hodnotením minulosti. Výber postojov a výrokov zo života historickej osobnosti je otvorenou alebo skrytou kritikou z hľadiska hodnôt, ktoré sú uznávané v súčasnosti. Objektívny výber zo života musí kriticky reflektovať nielen svoj predmet, ale aj .kritériá, podľa ktorých je napísaný.

Pri výročí Reformácie je vhodné vybrať z Lutherovho života a diela to, čo prispievalo k oslobodeniu a rozkvetu náboženského a politického života spoločnosti. Nie je však historicky čestné zamlčať intoleranciu, ktorú u neho tiež nachádzame. Nedá sa napr. len tak „zabudnúť“ na to, že nacisti si z Lutherovho diela vybrali jeho protižidovské výpady v diele *O židoch a ich klamstvách* (1543). Tzv. „Krištáľovú noc“ z deviateho na desiateho novembra 1938, keď podpaľovali židovské domy, podniky, školy a synagógy, usporiadali na výročie Lutherových narodenín. Pritom u Luthera sa dajú nájsť aj pozitívne vyjadrenia na adresu židov z jeho mladších čias, ktoré nacisti účelovo ignorovali.

Luthera nie je ťažké kritizovať. Ľahko nájdeme v jeho diele intolerantné, často veľmi prudké výpady, nielen proti Rímu, ktorý ho odsúdil na smrť, ale aj proti tým, ktorí reformu chápali inak ako on. S veľkou rúznosťou písal proti sedliakom, anabaptistom, alebo proti Zwingliho vetve švajčiarskej Reformácie. Niektoré z týchto postojov zrejme prispeli k rozdeleniu reformačného hnutia na niekoľko vzájomne súperiacich prúdov. Z hľadiska dnešného chápania tolerancie ako prakticky najvyššieho etického princípu sú jeho neznášateľné postoje značne odpudzujúce.

Niektorí autori sa vyrovnávajú s veľkosťou a protirečivosťou Lutherovej osobnosti použitím metaforického jazyka. Škótsky filozof, historik a esejista, Thomas Carlyle, napísal: „...[Luther je] veľký nie ako vytesaný obelisk, ale ako alpský štít, prostý, priamy a spontánny...“ Iní hovoria o jeho nemociach, o dobových neotesaných spôsoboch, alebo o Lutherovom nervovom napätí vyvolanom trvalou hrozbou smrti. Takto sa dá veľa vysvetliť – niekto to snáď môže považovať za úplné ospravedlnenie.

Dejiny nám nedovoľujú Luthera ignorovať, ale ani bez výhrad akceptovať. Výber z jeho radikálnych postojov je vecou svedomia a individuálnej zodpovednosti. Reformácia dôrazom na osobnú vieru vymanila jednotlivca zo závislosti na cirkevnom sprostredkovaní Božej milosti, čím ho však zároveň postavila pred nevyhnutnosť osobného rozhodovania. Kritická voľba, ak má byť čestná, nesmie byť jednosmerná a s kritikou musí ísť ruka v ruke aj sebakritika. Luther sám o svojich dielach napísal: „...chcel som, aby moje knihy boli pochované do trvalého zabudnutia ... Nadovšetko pre samého Pána nášho Ježiša Krista prosím čitateľa, aby ich čítal s rozvahou, ba čo viac, s veľkým súcitom.“